

Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωή των

ώρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες.

.....

Και περισσότερη τιμή τους πρέπει

όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν)

πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος

κ' οι Μήδοι επιτέλους θα περάσουν.

Του Κωνσταντίνου Καβάφη είναι οι στίχοι. Δίνουν το στίγμα της πρώτης συνειδητής θυσίας στα «πιστεύω» ενός ανθρώπου. Το «μολών λαβέ» που είπε στις 5 Αυγούστου του 480 π.Χ. ο βασιλιάς της Σπάρτης, Λεωνίδας, στις Θερμοπύλες έμεινε στους αιώνες σύμβολο του Έλληνα. Και ο Σιμωνίδης μας παραπλάνησε με το επίγραμμά του: «Ω ξειν, αγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ότι τήδε κείμεθα τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Μέγα λάθος. Κανένας δεν τους διέταξε να υπερασπίσουν μια χαμένη υπόθεση. Κανένας δεν τους είπε πως έπρεπε να θυσιάσουν χίλιους ετοιμοπόλεμους στρατιώτες σε μια μάχη δίχως αντίκρισμα. Αν η θυσία που απέφερε μιας μόλις μέρας καθυστέρηση στην περσική προέλαση, είχε κάποιο στρατηγικό στόχο, τότε ναι, θα είχαν πέσει «τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Όμως, ούτε άλλη αμυντική γραμμή υπήρχε πιο πίσω ούτε η αργοπορία της μιας μέρας εξυπηρετούσε κάποιο σκοπό. Ο Λεωνίδας έπεσε «τη εκείνου συνειδήσει πειθόμενος».

Και η περισσότερη τιμή πρέπει στους 700 Θεσπείς, που έμειναν εκεί κι έπεσαν ως τον τελευταίο δίχως να έχουν στην πλάτη τους το βαρύ φορτίο κάποιας Σπάρτης. Ούτε κανένας θα μπορούσε να διανοηθεί να ψέξει τον Λεωνίδα, αν αποτραβιόταν κι έδινε τη μάχη σε ασφαλέστερη τοποθεσία. Μερικές φορές, το πρόβλημα δεν είναι, τι θα πουν οι άλλοι, αλλά το πόσο ήσυχος θα κοιμηθείς το βράδυ.

Ο Λεωνίδας έπρεπε να πεθάνει. Και κοιμήθηκε ήρεμος, ενώ ένας άλλος, την ίδια μέρα, δεν μπορούσε να κοιμηθεί. Ήταν ο Θεμιστοκλής, που παραπονιόταν: «Ουκ εά με καθεύδειν το Μιλτιάδου τρόπαιον» («δε μ' αφήνει να κοιμηθώ το τρόπαιο του Μιλτιάδη»). Κι εννοούσε τη μάχη του Μαραθῶνα. Θα κοιμόταν, μετά από 55 ημέρες, όταν θα νικούσε στη Σαλαμίνα. Όμως, κι ένας άλλος δεν μπορούσε να κοιμηθεί εξαιτίας του Μιλτιάδη: Ο βασιλιάς των Περσών Ξέρξης. Ο πατέρας του, Δαρείος, ήταν ο μεγάλος νικημένος στον Μαραθῶνα, το 490 π.Χ., έστω κι αν δεν βρισκόταν στην Ελλάδα, όταν έγινε η μάχη. Ετοιμάζε νέα εκστρατεία αλλά τον σταμάτησαν οι επαναστάσεις στην Αίγυπτο και στη Βαβυλωνία, το 486 π.Χ. Κάθε πρωί τον ξυπνούσαν με την ίδια υπενθύμιση: «Μέμνησο των Αθηναίων» («να θυμάσαι τους Αθηναίους»). Πέθανε πριν να προλάβει να εκδικηθεί.

Η πτώση της τυραννίας στην Αθήνα και το στέριωμα μιας καινούριας μορφής πολιτεύματος επισφραγίστηκαν οριστικά το 508 π.Χ. Απερίσπαστοι οι Αθηναίοι προχώρησαν στην οικοδόμηση των νέων θεσμών που ο εισηγητής τους, Κλεισθένης, ονόμασε Δημοκρατία. Ο πρώην τύραννος, Ιππίας, βρήκε καταφύγιο στην αυλή του βασιλιά των Περσών, Δαρείου. Εκεί, σε κάθε ευκαιρία, πίεζε τον Μεγάλο Βασιλιά να εκστρατεύσει στην Αθήνα και να τον αποκαταστήσει στην εξουσία. Τα γεγονότα, όμως, δεν τον βοηθούσαν.

Η επανάσταση των Ίωνων απασχόλησε τον Δαρείο έξι χρόνια ώσπου να την καταστείλει στα 494 π.Χ. Χρειάστηκε άλλα δυο χρόνια να ετοιμαστεί και το 492 π.Χ. έστειλε τον γαμπρό του Μαρδόνιο να κατακτήσει την Ελλάδα. Αφορμή ήταν η βοήθεια που πρόσφεραν στους Ίωνες επαναστάτες η Ερέτρια με πέντε πλοία και η Αθήνα με είκοσι.

Ο στρατός του Μαρδόνιου πεζοπορούσε από τη Μ. Ασία ως τη Μακεδονία περνώντας απ' τη Θράκη όπου οι Βρύγες του έκαναν μεγάλη ζημιά. Ο στόλος ερχόταν πλέοντας παραλιακά. Περιπλέοντας τον Αθω, συνάντησε μεγάλη θαλασσοταραχή και τσακίστηκε. Η εκστρατεία

τέλειωσε ἄδοξα κι ο Μαρδόνιος γύρισε πίσω.

Ο Δαρειός ξεκίνησε νέα προσπάθεια. Το καλοκαίρι του 490 π.Χ. ἔστειλε πάλι στρατό εναντίον των Ελλήνων. Αρχηγοί ο Δάτις και ο Αρταφέρνης. Μαζί τους και ο Ιππίας, που σκόπευε να χτυπήσει και από μέσα τη νεαρή αθηναϊκή δημοκρατία με επανάσταση των οπαδών του. Αυτή τη φορά, ἔφτασαν από τη θάλασσα, διασχίζοντας τον Αιγαίο, πήραν τη δημοκρατική Νάξο, κυρίευσαν την Κάρυστο και πολιορκήσαν την Ερέτρια που ἄντεξε ἕξι μέρες. Κατακτήθηκε με προδοσία και παραδόθηκε στις φλόγες. Ἐπειτα, οι Πέρσες πέρασαν στην απέναντι παραλία και βγήκαν στην πεδιάδα του Μαραθῶνα.

Ο περσικός στρατός ειπώθηκε πως ἔφτανε τους 100.000 ἢ και τους 600.000 ἄντρες. Αριθμοί υπερβολικοί για τα πλοία της εποχής. Υπολογισμοί με βάση την χωρητικότητα των καραβιών τους κατεβάζουν στους 30.000 και με βάση την παράταξη στη μάχη, σε 44.000. Ἀπέναντί τους, οι Αθηναίοι παρέταξαν 10.000 οπλίτες και 8.000 ελαφρά οπλισμένους. Μαζί τους παρατάχτηκαν και χίλιοι Πλαταιείς.

Ένας Αθηναίος κήρυκας, ο ημεροδρόμος Φειδιππίδης, στάλθηκε στη Σπάρτη για να ζητήσει βοήθεια. Ἐκανε την απόσταση, περίπου 219 χλμ., σε δυο μέρες. Οι Σπαρτιάτες επικαλέστηκαν κάποιες θρησκευτικές γιορτές και καθυστέρησαν. Ὄταν ἔφτασαν, η μάχη εἶχε τελειώσει.

Στον Μαραθῶνα, οι μέρες περνούσαν, δίχως κάτι το σημαντικό. Ο Αθηναίος στρατηγός, Μιλτιάδης, φοβόταν το περσικό ιππικό. Οπαδοί του Ιππία το πρόφτασαν στους Πέρσες που σκέφτηκαν να φορτώσουν το ιππικό στα πλοία, να πάνε στο Φάληρο και να το βγάλουν εκεί, ενώ ταυτόχρονα θα ξεσπούσε κίνημα των φιλοτυραννικών οπαδών του Ιππία. Ἴωνες σκλάβοι κωπηλάτες ειδοποίησαν τους Αθηναίους με φωτεινά σήματα. Για τον Μιλτιάδη, η ὥρα της δράσης εἶχε φτάσει.

Η επίθεση των Ελλήνων αιφνιδίασε τους Πέρσες. Με ενισχυμένα ἄκρα και αδύνατο κέντρο, ο Μιλτιάδης κατάφερε ν' απλώσει τους ἄνδρες σ' ὅλο το πλάτος του μετώπου. Με ενισχυμένο κέντρο κι αδύνατα ἄκρα, οι Πέρσες προχώρησαν στη μέση του μετώπου, ενώ ἄρχισαν να υποχωρούν στα πλάγια κινδυνεύοντας να κυκλωθούν και ν' αποκοπούν από τη θάλασσα. Υποχώρησαν ἄτακτα και κατασφάχτηκαν. Πάνω από 6.000 Πέρσες σκοτώθηκαν, ενώ οι ελληνικές ἀπώλειες ἦταν 192 νεκροί. Ἦταν 13 Αυγούστου του 490 π.Χ.

Ένας οπλίτης ανέλαβε να φέρει το μήνυμα της νίκης στην Αθήνα. Ξεκίνησε ζωσμένος τα όπλα του κι έκανε τη διαδρομή τρέχοντας. Όταν έφτασε στο άστυ, αναφώνησε «Νενικήκαμεν» κι έπεσε νεκρός.

Η μεταγενέστερη παράδοση τον θέλει να έχει περάσει από ένα σημείο, όπου χωρικοί του φώναζαν "Σταμάτα! Σταμάτα!", για να μάθουν το αποτέλεσμα της μάχης. Έτσι, η περιοχή, κατά την παράδοση, ονομάστηκε Σταμάτα. Σε άλλο σημείο, ο πρώτος μαραθωνοδρόμος κοντοστάθηκε ν' ανασάνει, επειδή κόντεψε να του βγει η ψυχή. Η περιοχή, κατά την ίδια παράδοση, ονομάστηκε Ψυχικό.

Στον Μαραθῶνα, ο Μιλτιάδης άφησε τον Αριστείδη να φυλάει τα λάφυρα, πήρε τους υπόλοιπους άντρες και με γοργή πορεία πήγε στο Φάληρο, όπου παρέταξε το στράτευμα. Όταν έφτασαν με τον στόλο τους οι Πέρσες και είδαν τους Αθηναίους να τους περιμένουν, προτίμησαν ν' ανακρούσουν πρύμνη και να γυρίσουν στην Περσία.

Ο Ιππίας έφυγε στη Λήμνο, όπου και πέθανε. Ο Δαρείος δεν το έβαλε κάτω. Πειστωμένος από την ήττα, ανάθεσε στον δούλο που τον ξυπνούσε, να του λέει κάθε πρωί:

«Μέμνησο των Αθηναίων».

Πέθανε προτού προλάβει να εκδικηθεί. Ο γιος του Ξέρξης ανέλαβε να τιμωρήσει τους Έλληνες. Του πήρε δυο χρόνια ώσπου να καταστείλει τις εξεγέρσεις στην Αίγυπτο και στη Βαβυλωνία κι άλλα δυο ώσπου να στεριώσει στον θρόνο του. Έφαγε άλλα δυο χρόνια σε ετοιμασίες και, τον Ιούνιο του 480 π.Χ., ξεκίνησε να πάρει την Ελλάδα μαθαίνοντας από τα λάθη του πατέρα του και φτάνοντας ασφαλής ως τις Θερμοπύλες. Είχε μαζί του αναρίθμητο στρατό.

Ο βασιλιάς της Σπάρτης, Λεωνίδα, έπιασε τα στενά με 300 Σπαρτιάτες, 700 Θεσπιείς, άλλους 4.000 Πελοποννήσιους και 2.000 Στερεοελλαδίτες.

Στις 5 του Αυγούστου του 480 π.Χ., ο Ξέρξης έστειλε πρέσβεις στον Λεωνίδα να καταθέσει τα όπλα. Ο αγέρωχος Σπαρτιάτης απάντησε:

«Μολών λαβέ»! («Έλα να τα πάρεις»).

Ο Ξέρξης του μήνυσε πως η άμυνα ήταν μάταιη:

«Μόνο οι τοξότες μου να ρίξουν τα βέλη τους, θα κρύψουν τον ήλιο».

«Καλύτερα», είπε ο Λεωνίδας: «Θα πολεμήσουμε στη σκιά».

Η άμυνα ήταν επιτυχής κι ο Ξέρξης ξόδευε άδικα τους άνδρες του επί τρεις ημέρες. Αλλεπάλληλα κύματα Περσών έπεφταν πάνω στις ελληνικές γραμμές αλλ' αποκρούονταν όλα. Οι Πέρσες είχαν καθηλωθεί. Την Τρίτη ημέρα, ο Ξέρξης έριξε στη μάχη το ως τότε ανίκητο σώμα των αθανάτων. Τσακίστηκε κι αυτό. Είχε έρθει η ώρα του Εφιάλτη.

Ένας βοσκός ήταν που ήξερε τα περάσματα. Παρουσιάστηκε στον Ξέρξη και του αποκάλυψε το μονοπάτι, που έβγαζε πίσω από τις ελληνικές γραμμές. Ο Λεωνίδας είδε την κυκλωτική κίνηση και κατάλαβε πως το παιχνίδι είχε τελειώσει. Όταν, όμως, έχεις ήδη πει «Μολών λαβέ» και πως θες να πολεμήσεις στη σκιά, δεν μπορείς πια να φύγεις. Έδιωξε όλους κι έμεινε με τους τριακόσιους του. Έμειναν και οι 700 Θεσπιείς. Ούτε «Μολών λαβέ» είχαν πει ούτε για πόλεμο στη σκιά είχαν μιλήσει. Τους απασχολούσε ο ύπνος το βράδυ.

Στην άγρια μάχη που ακολούθησε, έπεσαν όλοι ως τον τελευταίο. Κι όταν ο Εφιάλτης πήγε να πάρει την αμοιβή του, ούτε καν ήξερε πως η Ιστορία του είχε επιφυλάξει τον ρόλο του κομπάρσου, που θα αναδείκνυε τον ήρωα. Ο Ξέρξης τίμησε τον λόγο του και του πλήρωσε τα υπεσχημένα. Έβαλε, όμως, και τον σκότωσαν, γιατί την προδοσία πολλοί αγάπησαν, τον προδότη, κανένας.

(Εθνος, 7.8.1997) (τελευταία επεξεργασία, 8.2.2009)